

Ο Γιάννης Μανέτας (1947-), διδάκτωρ Βιολογικών Επιστημών, καθηγητής Φυσιολογίας Φυτών στο Πανεπιστήμιο Πατρών, ερευνητής στο Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών «Δημόκριτος» και σε πανεπιστήμια της Σκωτίας, της Γερμανίας, της Σουηδίας

Οργωμα με ζυγό κερασφόρων βοοειδών στην Αρχαία Αίγυπτο. Τοιχογραφία από ταφικό θάλαμο του 1200 π.Χ.

Γιάννης Μανέτας

Η σπουδαιότερη επανάσταση στην ιστορία της ανθρωπότητας

Πώς ο Homo sapiens μεταμορφώθηκε μέσα από χιλιετίες μάθησης της εξημέρωσης, της εκμετάλλευσης και του συγχρωτισμού με το ζωικό και το φυτικό βασίλειο, πορευόμενος προς την εμφάνιση και ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας

ΓΡΑΦΕΙΟ ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗΣ

Η Ιστορική Γεωλογία και η Ιστορική Βιολογία είναι δύο κλάδοι της Γεωλογίας και της Βιολογίας που προσδιορίζουν τη χρονική αλληλουχία των οροσπίμων στην εξέλιξη του πλανήτη Γη και της επ' αυτού ζωής, τα οποία καθόρισαν επί εκατοντάδες εκατομμύρια χρόνια το περιβαλλοντικό πλαίσιο των συνθηκών εμφάνισης, λειτουργίας, συντήρησης, κατάρρευσης και εξαφάνισης ειδών εξαιτίας βίαιων γεωλογικών/κλιματικών ανατροπών ή εξαιτίας του γεγονότος ότι κάθε βιολογικός οργανισμός, ακόμα και ο πιο προικισμένος, έχει απλά και σταθερά ημερομηνία λήξης. Έννοείται πως αυτά τα ορόσημα με τις όποιες παραλλαγές τους συνεχίζουν το έργο τους με λογικών παρακάμψεις στον ίδιο δρόμο.

Αν σκεφτούμε πως η γήινη ατμόσφαιρα αρχικά δεν περιείχε οξυγόνο, ότι η οξυγονική φωτοσύνθεση άρχισε πριν από 3,5 δισεκατομμύρια χρόνια από κυανά βακτήρια και φύκια, ότι τα πρώτα Ανθρωποειδή ή Πρωτεύοντα χωρίς ουρά (οι σημερινοί ουρακοτάγκοι, γορίλλες και χιμπατζήδες) εμφανίστηκαν 15 εκατομμύρια χρόνια πριν από σήμερα, ότι από εκείνα γεννήθηκαν οι λεγόμενοι Ανθρωπίδες με ανθρώπινου τύπου νοημοσύνη, θα προσέξουμε πως ένας μόνο εκπρόσωπός τους επέζησε για να προκαλέσει το πλέον

πρόσφατο ορόσημο στην Ιστορία της Γης και της Ζωής, πριν από 12.000 χρόνια μόλις, με την εκ παραλλήλου σταδιακή εξημέρωση φυτών και ζώων. Αυτό το δίποδο ονομάστηκε *Homo sapiens*.

Στην ίδια χρονική περίοδο μεταξύ παλαιολιθικής και νεολιθικής εποχής, κορυφαία αλλαγή είναι η κατασκευή και χρήση λίθινων εργαλείων από μια μάζα *ανθρώπινου κεφαλαίου* παγκόσμιου πληθυσμού με κέντρο την Αφρική, υπολογιζόμενου σε 5 εκατομμύρια ψυχές. Εκείνος ο πληθυσμός σε διαρκή μετακίνηση σε έναν πλανήτη γεωλογικά ενεργό, τόσο που δεν αποκλείεται να έφτασαν κάποιιοι με τα πόδια στην Αυστραλία από κοντινές σχετικά περιοχές, αφού το επίπεδο της θάλασσας ήταν εκατοντάδες μέτρα χαμηλότερο από το σημερινό, πληθυσμός «οπλισμένων» κυνηγών και τροφοσυλλεκτών, ενέταξε αργά και σταθερά στον βίο του εξημερωμένα ζώα, καλλιεργούμενα φυτά, παράσιτά τους και παράσιτά του, μια συμβίωση περιπετειώδη ιστορικά και κοινωνικά, που η αναγκαιότητα διατήρησε στο ακέραιο, επειδή η τύχη είχε προηγηθεί, ώστε τίποτα να μη γίνεται *στον βρόντο*.

Παρά τις πανδημίες, τις φυσικές καταστροφές, τις επικίνδυνες μεταναστεύσεις, τις κοινωνικές αλλαγές, τις φυσιολογικές μειονεξίες, που κατά περιόδους εξαφάνιζαν 60% της ανθρώπινης μάζας, το ανθρώπινο είδος αυξήθηκε ραγδαία, αρχής γενομένης μόνο από τη Βιομηχανική Επανάσταση και μετά, πριν από 300 χρόνια δηλαδή, φτάνοντας τα 8 δισεκατομμύρια ψυχές στις μέρες μας, διατηρώντας την αυταπάτη ότι η κλιματική,

γκασμό, τη βία, υπήρξε η σπουδαιότερη και ουσιοδέστερη επανάσταση στην ιστορία της ανθρωπότητας: διαμόρφωσε αυτό που ονομάζουμε *ανθρώπινη φύση*, καθώς το *σύνδρομο εξημέρωσης* που παρουσιάζουν τα ζώα που εξημερώθηκαν και η σχετική *απόσταση εξημέρωσης* των φυτών δημιούργησαν εξισωτικές τάσεις, αίσθηση δικαίου και ανταλλαγής δίχως εκμετάλλευση του ανθρώπου από τον άνθρωπο, χτίζοντας πρακτικά και συμβολικά τη λεγόμενη *πολιτισμική εξέλιξη* σε αλληλεξάρτηση, σε *συνεξέλιξη* μάλλον, με τη βιολογική εξέλιξη, αναμφισβήτητη απόδειξη ότι εκείνοι οι *βάρβαροι* είχαν βαθύτατη αντίληψη της αναγκαιότητας που προβάλλει το παρόν για το μέλλον του είδους.

Γιάννης Μανέτας
Η ΣΥΜΒΙΩΤΙΚΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ
Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ, ΚΑΙ ΟΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2023
Σελ. 312
Τιμή 18 ευρώ

Τα ορόσημα της ανακάλυψης της φωτιάς και αργότερα της γραφής (περί το 7000 π.Χ.) υπήρξαν το *άλμα προς τα μπροστά*, διαδικασία καταγραφής και αιτιολόγησης θεσμών και δογμάτων, αιρέσεων και εξουσίας, πολέμων και λεηλασιών, γραφειοκρατίας, ανισότητας εντός δομών πόλεων - κρατών, αυτοκρατοριών στη συνέχεια ως τις δημοκρατίες με τις λογίων αποχρώσεις, ως τον οικουμενικό καταναλωτισμό και τη διάχυση της ανθρώπινης κυριαρχίας επί δικαίους και αδίκους στα μήκη και τα πλάτη της Γης. Με άλλα λόγια, εδώ και 12.000 χρόνια η *συμβιωτική περιπέτεια* του ανθρώπου με τον κόσμο

ζώων και φυτών, κόσμο χειροπιαστό εν τοις πράγμασι, υπερβατικό μέχρις ανέκφραστου δέους για τη ζωή κατ' ουσία, μεταβάλλεται αργά και μονότονα σε περιπέτεια όλης της έμβιας και μη σχέσης με τον άνθρωπο, μέσα από μοτίβα παλινδρόμησης των κοινωνικών δομών και μέσα από μια πολυπλοκότητα κρίσεων, η οποία περιορίζει το μέλλον, το καθιστά ορατό και επίφοβο.

Ο Γιάννης Μανέτας (1947), διδάκτωρ Βιολογικών Επιστημών, καθηγητής Φυσιολογίας Φυτών στο Πανεπιστήμιο Πατρών, ερευνητής στο Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών «Δημόκριτος» και σε πανεπιστήμια της Σκωτίας, της Γερμανίας, της Σουηδίας, γράφοντας αυτό το βιβλίο μακράν του επιδεικτικού και ακώνευτου ακαδημαϊκού σχολαστικισμού, έχει πετύχει δύο ασυνήθιστα κατορθώματα. Το πρώτο είναι ότι η έκταση της πολυμάθειας συνδυάζεται με στιβαρή επιστημονική τεκμηρίωση και το δεύτερο, το σπουδαιότερο για το θέμα που πραγματεύεται, είναι η απλότητα του λόγου, η συσχέτιση με τη «μετανεωτερική» μας πραγματικότητα, όπου η κατανόηση που κληρονομήσαμε από τον πρόγονό μας τον χιμαπατζή αφήνει το περιθώριο «να βρούμε τρόπους για να σώσουμε την παρτίδα», σαν ο άνθρωπος/παίκτης να μην είναι ζαβολιάρης. Βέβαια, ο επαρκής αναγνώστης θα δει ξεκάθαρα πως η συκαχέση για τον άνθρωπο και τις επιλογές του είναι παρούσα και εύστοχη. Ευτυχώς, ο Μανέτας έχει την ηθική να την επισημαίνει δίχως να την υπερτονίζει, όσο, κατά τη γνώμη του, «η παρτίδα παίζεται», έστω κουσά στραβό. Τον ευνοεί εν προκειμένω το συγγραφικό του τάλαντο, αφού έχει δημοσιεύσει δύο μυθιστόρημα (2017 και 2022), τα οποία δεν πέρασαν απαρατήρητα.

λιγότερο ή περισσότερο, σταθερή ισορροπία των παρελθόντων 12.000 ετών παραμένει αμετάβλητη και η επίγεια κυριαρχία του δευτέρου.

Αμετάβλητο επιστημονικά είναι ότι το είδος που ονομάστηκε *Homo sapiens* διήνυσε πριν από εμάς το 95% της ύπαρξής του ως κυνηγός και συλλέκτης τροφής από τη φύση και έζησε σε μικρές νομαδικές ομάδες 50 ατόμων το πολύ.

Ακολουθώντας τα θηράματά του και γνωρίζοντας τον κύκλο ζωής των χρήσιμων φυτών, μοιράζοντας την τροφή του στα μέλη της ομάδας, αφού δεν υπήρχε λόγος ούτε τρόπος συντήρησής της, δημιούργησε μια κατάσταση ισότητας, δίχως εξουσία και δίχως ανταγωνιστικές πιέσεις. Από εκεί πορευόμενος ο *Homo sapiens* προς την εμφάνιση και ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, χρειάστηκε περίοδο χιλιετιών μάθησης της εξημέρωσης, της εκμετάλλευσης και του συγχρωτισμού αφενός με το ζωικό βασίλειο και το όφελος που πρόσφερε για την επιβίωσή του, αφετέρου με το φυτικό βασίλειο, το οποίο υπό τους εποχικά προσδιοριζόμενους κύκλους παραγωγής πρόσφερε καρπούς.

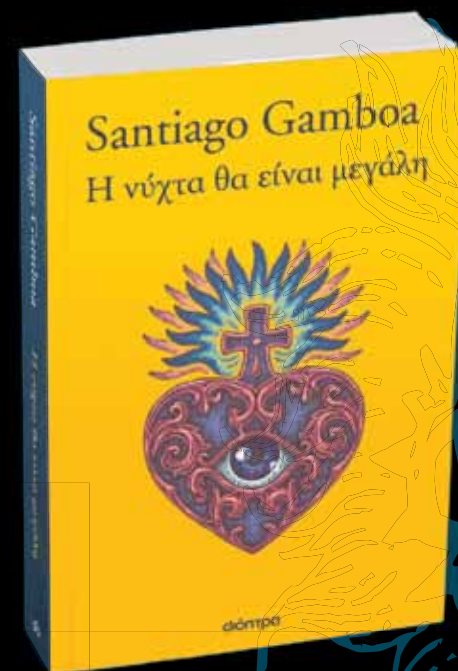
Το αποτέλεσμα αυτής της πορείας έχει αποδείξει, σύμφωνα με ευρήματα στους ανά την οικουμένη σκουπιδότοπους, νεκροταφεία και εγκατοικίες των προ 12.000 ετών προγόνων μας, ότι 30 ζώα και 300 είδη φυτών, 5% ενός πληθυσμού 6.000 το πολύ, εξημερώθηκαν. Η εξημέρωση των ζώων σχετίζεται με την αιχμαλωσία τους, πράγμα που δεν ισχύει για τα φυτά, τα οποία εξελίχθηκαν από τις γεωργικές καλλιέργειες, όπου αφαιρούνταν

με ελάχιστο σκάψιμο τα ζιζάνια, τα οποία απειλούσαν την ανάπτυξη και καρποφορία, και από τη μεταφορά καρπών και σπόρων με τους ανέμους και με τα πόδια και χέρια των νομάδων σε μακρινά εδάφη. Παρόλο που η γεωργία έπεται της κτηνοτροφίας, η φυσική και ανθρώπινη διασπορά της ευνόησε την κατά περίπτωση μονιμότητα των νομάδων εν αναμονή της συλλογής των καρπών.

Παραδόξως για τη λογική μας περί συνεχούς και αδιάλειπτης *προόδου*, η εξημέρωση ζώων και φυτών είχε αρνητικές επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία στις πρώτες αγροτικές ομάδες: απέδιδε άφθονη τροφή και απαιτούσε λιγότερο κόπο, αύξησε όμως τη νοσηρότητα και μείωσε το προσδόκιμο επιβίωσης εξαιτίας της άμεσης μεταδοτικότητας παρασίτων από τα ζώα στους ανθρώπους και από τη μία ομάδα στην άλλη, όσο επαφές και ανταλλαγές των περισσευμάτων από τις συγκομιδές και τα κοπάδια συνδυάζονταν με την εποχική ή παροδική εγκατάσταση των νομάδων σε εύφορες γαίες. Υπήρξε επιπλέον σταδιακή υποχώρηση του μέσου αναστήματος έως και κατά 15 εκατοστά. Ο υψηλόσωμος για προφανείς λόγους τροφοσυλλέκτης είχε παραχωρήσει τη θέση του στον καλλιεργητή, που έσκυβε στη γη, έτσι που μόνο κατά τις αρχές του 20ού αιώνα ο άνθρωπος κατάφερε να φτάσει το μέσο ύψος του παλαιολιθικού ατόμου.

Με αυτά και άλλα, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως η νεολιθική εποχή, παρούσα ακόμα εντός μας και εντός των κοινωνιών μας ως συνεργατική, αλτρουιστική, διανεμητική, περιορίζουσα την αλλοτρίωση, τον εξανα-

ΕΝΑ ΤΡΑΧΥ ΚΑΙ ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΤΙΚΟ ΘΡΙΛΕΡ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

«Ο Gamboa είναι, μαζί με τον García Márquez, ο σημαντικότερος Κολομβιανός συγγραφέας.»

MANUEL VÁZQUEZ MONTALBÁN

Μια αιματηρή σύγκρουση με μοναδικό μάρτυρα ένα μικρό παιδί. Σε αυτήν την περιοχή της Κολομβίας, σε ένα από τα μεγαλύτερα «θερμοκήπια βίας», οι δράστες θα μπορούσαν να είναι πολλοί: αντιφρονούντες, συμμορίες, ο στρατός...

Μπορεί όμως η αλήθεια να λάμψει σε μια διεφθαρμένη κοινωνία;